

תושבות בירושלים

"כל איש ואישה שהגיעו לפרקם רשאים לבוא בבית הנישואין ולהקים משפחה, ללא כל הגבלה מטעמי גזע אזרחות או דת."

הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף טז(1)

את סמכותו ושולל את תושבותם של מי ששהו מחוץ לישראל זמן ממושך. תושבים שמעמדם בוטל מאבדים את זכויותיהם, אך גם לאלה שמעמדם בתוקף, הזכויות אינן מובנות מאליהן, והם נאלצים לעמוד במסכת התעמרות ביוזקרתית אינסופית על מנת לממשן.¹⁰⁹ בנוסף על הפגיעה במעמדו של מי שכבר מוכר כתושב, עושה ישראל מאמצים לצמצם ככל האפשר את הוספתם של פלסטינים למניין תושבי העיר. לשכת משרד הפנים במזרח ירושלים נוקטת בסחבת ובעמימות בכל הנוגע לרישום ילדי תושבים במרשם האוכלוסין ובהענקת מעמד לבוגרים. המאמץ לשמירת הרוב היהודי בירושלים הגיע לשיאו עם חסימת האפשרות לאיחוד משפחות בין תושבי העיר לבין בני זוגם, תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה, באמצעות חוק האזרחות והכניסה לישראל. החוק פוגע גם

ב-1967 סיפחה ישראל את ירושלים המזרחית לתחומה בניגוד להוראות המשפט הבינלאומי. תושבי העיר שנמצאו בה בעת המפקד שנערך מיד לאחר מכן קיבלו מעמד של תושבי קבע. מעמד זה מקנה למחזיקים בו את הזכות להתגורר ולעבוד בישראל, לחופש תנועה בתחומה ולהטבות הסוציאליות מהן נהנים אזרחי המדינה. אולם, מעמד זה שונה ממעמדם של אזרחים - שר הפנים רשאי לבטל את מעמדו של תושב קבע; תושבי קבע אינם רשאים לבחור ולהיבחר לכנסת או להחזיק בתפקידים רשמיים; אם הם יוצאים מן הארץ, זכותם לשוב אליה אינה מובטחת ותושבותם עלולה להישלל אם יהיו מחוץ למדינה במשך שבע שנים או ירכשו תושבות או אזרחות במדינה אחרת.

מאז סיפוחה הבלתי חוקי של ירושלים, פועלת ישראל לחיזוק ריבונותה בה על ידי יצירת רוב יהודי ברור בעיר. אחת הדרכים בהן נוקטת ישראל להגשמת יעד זה היא ניצול נחיתות מעמדם האזרחי של תושבי העיר. משרד הפנים אינו מהסס להפעיל

¹⁰⁹ לפרטים נוספים ר' המוקד להגנת הפרט ובצלם, **הטרנספר השקט: שלילת מעמד התושבות מפלסטינים במזרח ירושלים**, אפריל 1997; **הטרנספר השקט נמשך: שלילת מעמד התושבות וזכויות סוציאליות מתושבי מזרח ירושלים**, ספטמבר 1998.

באזרחי ישראל הנישאים לתושבי השטחים, אולם עקב מעמדם של תושבי ירושלים

הפגיעה בהם קשה יותר, במיוחד כאשר הדבר נוגע לילדיהם.

חוק האזרחות והכניסה לישראל¹¹⁰

הפנים במזרח העיר. תושבי ירושלים המזרחית הנוקקים לשירותי משרד הפנים רשאים לקבלם רק בלשכה שבמזרח העיר. אזרחי ישראל, לעומתם, זכאים לקבל שירותים בכל לשכה שהיא ברחבי הארץ. התנהלותה של הלשכה, על אף שיפורים קלים שחלו במהלך 2004, היתה ונותרה שערוייתית.

בעבר היתה הלשכה ידועה בתוריה הארוכים. תושבי מזרח העיר נאלצו להמתין ימים ושעות, פשוטו כמשמעו, מחוץ לבניין הלשכה על מנת להיפגש עם פקידיה ולהגיש את בקשותיהם. בנושא זה חל שיפור מסוים. כיום אמנם ניתן לקבוע תור מראש באמצעות הטלפון, אולם מניסיון המוקד עולה, כי לעיתים יש להמתין שעות ארוכות ואף ימים עד שפקידי המשרד מתפנים לענות לפניית טלפונית ולקבוע תורים. גם אז, נקבעים התורים לחודשים קדימה.

בשאר התחומים מוסף המשרד להתעמר בתושבי ירושלים המזרחית ולנהוג בהם בזלזול ובחוסר כבוד. המשרד נוהג לשנות את נהליו לעיתים תכופות אך לעולם אינו דואג לפרסומם של הנהלים. כתוצאה מכך, התושבים אינם יכולים לדעת מראש אלו מסמכים יידרשו להציג, ולעיתים תכופות "מטורטרים" הלך ושוב על ידי פקידי המשרד, הדורשים מהם עוד ועוד מסמכים. כל תצהיר הנדרש מהם חייב בחותמת עורך דין, דבר המייקר כל פנייה למשרד. הטפסים שעל התושבים למלא אינם מתורגמים לערבית. מניסיון המוקד עולה כי אין אחידות בדרישות המוצבות בפני התושבים; פקידים שונים מבקשים מסמכים שונים, גם אם

בסוף יולי 2004 האריכה הכנסת בחצי שנה נוספת את תוקפו של חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה), התשס"ג-2003. החוק, שנכנס לתוקפו באוגוסט 2003, ביטל את הליך איחוד המשפחות (אחמ"ש) בין תושבי ישראל ואזרחיה לבין בני זוגם באשר הם תושבי השטחים הכבושים. בני זוג שאינם פלסטינים עדיין יכולים להתאזרח בישראל במסגרת הליך האחמ"ש. החוק הועמד לביקורת שיפוטית מיד עם חקיקתו במסגרת עתירות רבות שהוגשו נגדו על ידי גורמים שונים, בהם גם המוקד להגנת הפרט, אולם בג"ץ טרם הכריע בעניין.

חוק האזרחות קיבע למעשה מצב שתחילתו במאי 2002, עת החליטה ממשלת ישראל על הקפאת הטיפול בבקשות אחמ"ש. מאז לא ניתן להגיש בקשות אחמ"ש חדשות. בנוסף לכך, מי שבקשתו אושרה טרם ההקפאה, אינו יכול לשרד את מעמדו במסגרת "ההסדר המדורג" לקראת קבלת מעמד בישראל. אנשים אלה חיים בישראל במעמד זמני שאותו הם נדרשים לחדש שוב ושוב. כל עוד החוק בתוקף, איש מהם לא יזכה לקבל מעמד של קבע ורבים לא יזכו לכל זכויות סוציאליות, בראש ובראשונה ביטוח בריאות. המוקד מסייע באופן שוטף למאות משפחות מירושלים המזרחית הנמצאות בשלבים השונים של הליך איחוד המשפחות.¹¹¹

לשכת משרד הפנים במזרח ירושלים

הליך האחמ"ש, ומה שנותר ממנו בהווה, כרוך במפגשים רבים של תושבי מזרח העיר ובני זוגם תושבי השטחים עם לשכת משרד

מדובר באותה בקשה. לעיתים קרובות נמסר מידע סותר לפונים שונים, כך שלעיתים נראה כי כלל אין נהלים במשרד, וגורל התושבים נתון לשרירות ליבם של הפקידים.

איחוד משפחות: ההסדר המדורג

על פי "ההסדר המדורג"¹¹², לאחר אישור בקשת האחמ"ש מקבל בן הזוג תושב השטחים רשיון שהייה ועבודה בישראל לתקופה של 27 חודשים (היתרי מת"ק). רשיונות אלה אינם מקנים למחזיקים בהם זכויות סוציאליות כלשהן. עם תום תקופה זו, זכאי בן הזוג מהשטחים לקבל מעמד של תושב ארעי (א/5) בישראל לתקופה של שלוש שנים. בעלי מעמד זה זכאים לאותן הטבות סוציאליות מהן נהנים תושבי קבע, אך המעמד אינו קבוע, ויש לחדשו אחת לשנה. לאחר שלוש שנים משודרג המעמד הארעי למעמד של תושבות קבע. בפועל, כאשר קיבל עדיין משרד הפנים בקשות חדשות ושדרג את מעמדם של מי שהיו בתוך ההסדר המדורג, נמשך התהליך זמן ארוך בהרבה ממה שנקבע בהסדר, ומשרד הפנים הערים אינספור קשיים בדרכם של בני הזוג בכל אחד משלבי ההסדר.

שלב הגשת הבקשה

בעבר, בעת הגשת הבקשה לאחמ"ש, נדרשו בני הזוג להוכיח כי מרכזי חיי המשפחה נמצא בירושלים מזה שנתיים לפחות. לצורך כך נדרשו הפונים לצרף לבקשה מסמכים ותצהירים רבים, בכפוף להתנהלותו של משרד הפנים כמתואר לעיל. במהלך הטיפול בבקשה ערך משרד הפנים, בשיתוף עם רשויות אחרות, בדיקה מדוקדקת של בן הזוג הפלסטיני. אם נקבע כי בן הזוג מנוע מבחינה ביטחונית או פלילית, נדחתה בקשת האחמ"ש. בדרך כלל ארך טיפול משרד הפנים בבקשות לאחמ"ש כחמש שנים ורק בסופן, אם התקבל אישור, נכנס בן הזוג להסדר המדורג.

כיום לא ניתן להגיש בקשות אחמ"ש חדשות, אולם במאי 2003 הודיע משרד הפנים שישוב

לטפל בבקשות אחמ"ש שהוגשו טרם ההקפאה ממאי 2002. הודעה זו עוגנה בחוק האזרחות מ-2003. בחוק נקבע מפורשות כי מי שבקשתו אושרה יוכל להגיע לשלב היתרי המת"ק, אך מעמדו לא ישודרג. משרד הפנים מעולם לא פרסם הודעה בדבר הפרשת הטיפול ואינו חוזר לטפל בבקשות אחמ"ש שהוגשו לפני מאי 2002, אלא אם בני הזוג פונים אליו בבקשה לעשות כן. במהלך 2004 אושרו בקשותיהם של שלושה מפוני המוקד לאחמ"ש, לאחר שהוחזרו לטיפול.

בי"ז, תושב ירושלים, הגיש בקשת אחמ"ש עבור אשתו, מי"ז, בינואר 2002. שלושה חודשים לאחר מכן הקפידה הממשלה את הליך איחוד המשפחות ומשרד הפנים הודיע לבני הזוג כי בקשתם נדחתה. ביוני 2003, לאחר הודעת משרד הפנים כי ישוב לטפל בפניות שהוגשו טרם ההקפאה, פנה המוקד למשרד הפנים וביקש כי בקשתם של בני הזוג תוחזר לטיפול. רק בנובמבר 2004, קרוב לשנה וחצי אחרי שהתבקש לשוב לטפל בבקשה, זימן משרד הפנים את בני הזוג לשימוע. כשלושה שבועות לאחר השימוע התקבל אישור משרד הפנים לבקשת האחמ"ש. מי"ז קיבלה הפניה למת"ק והיתר שהייה ראשון, זאת לאחר כארבע שנים בהן נאלצה, עקב מדיניות ישראל, לשהות בביתה באופן לא חוקי. (תיק 2666)

¹¹⁰ ר' דז"ח קודם בנושא, המוקד להגנת הפרט ובצלם,

משפחות אסורות: איחוד משפחות ורישום ילדים במזרח ירושלים, ינואר 2004.

¹¹¹ פרק זה מתמקד בפעילות המוקד בעניין תושבי ירושלים הנשואים לתושבי השטחים. המוקד מסייע גם לתושבי העיר שנישאו לנתיני מדינות זרות.

¹¹² "ההסדר המדורג" המתואר בפרק זה מתייחס רק לבקשות אחמ"ש שמגישים תושבי ישראל עבור בני זוגם. הליך דומה קיים עבור אזרחים. לתיאור של הליך זה ר' האגודה לזכויות האזרח, המיניסטריון - הפרת זכויות אדם בידי מינהל האוכלוסין, 2004, עמ' 31-32.

שלב היתרי השהייה

לאחר אישור בקשת האחמ"ש מנפיק משרד הפנים אישור שתוקפו שנה, ושבאמצעותו יכול בן הזוג הפלסטיני לקבל היתר שהייה בישראל מהמת"ק באזור מגוריו. כל היתר שניתן על ידי המת"ק תקף שלושה עד ששה חודשים וחידושו כרוך בהתייצבות מחודשת במת"ק.

מי שמחזיק באישור של משרד הפנים רשאי להגיש בקשה לחידושו רק שלושה חודשים לפני מועד פקיעת האישור שבידיו. אישור הבקשה כפוף לבדיקות ביטחוניות ולהוכחה עדכנית כי מרכז חייהם של שני בני הזוג הוא בירושלים. שוב נדרשים בני הזוג לספק מסמכים ותצהירים ושוב נערכות בדיקות ביטחוניות ופליליות. טיפול משרד הפנים בבקשות כאלה עלול לארוך למעלה משנה. כך נוצר פער זמנים ניכר בין אישור אחד למשנהו, שבמהלכו אין בן הזוג הפלסטיני יכול לקבל היתרי שהייה בישראל. במצב כזה עומדות בפני בן הזוג שתי אפשרויות - האחת, להמשיך ולהתגורר בירושלים באופן לא חוקי ולהיחשף לסכנת עיכוב, מעצר או גירוש חזרה לשטחים. האפשרות האחרת היא לשוב לשטחים, אולם אז מסתכן בן הזוג בדחיית בקשתו עקב העובדה כי מרכז חייו אינו בעיר. כאמור, משך כל תקופה זו בן הזוג הפלסטיני אינו זכאי להטבות סוציאליות. כיום נדרשים רבים להגיע למת"ק כל שלושה חודשים, לחדש את אישור משרד הפנים כל שנה ולחיות כשוהים בלתי חוקיים בבתיים שלהם תקופות ממושכות, ללא מוצא נראה לעין.

ר"ע, תושבת הרצועה, נישאה לז"ע, תושב ירושלים, בקיץ 1999. בקשתם של בני הזוג לאיחוד משפחות אושרה באוקטובר 2000 ומאז הוסדרה שהייתה של ר"ע בישראל באמצעות אישורי משרד הפנים והיתרי מת"ק. אישור משרד הפנים השני שקיבלה היה תקף עד ה-17 בנובמבר 2003. כחודשיים לפני שפקע תוקפו של האישור שיגר המוקד

בקשה למשרד הפנים לאישור חדש. לר"ע ולבעלה נקבע תור להגשת הבקשה במשרד הפנים ל-30 בנובמבר 2003, אלא שאז פרצה שבייתה במשרד הפנים והתור התבטל. כאשר הסתיימה השביתה, בינואר 2004, נקבע לבני הזוג תור למרץ 2004. רק כעבור חמישה חודשים, באוגוסט 2004, אישר משרד הפנים את הבקשה והנפיק לר"ע הפניה למת"ק לקבלת היתר שהייה בישראל.

בתחילת ספטמבר 2004 פנתה ר"ע למשרד ישראלים במת"ק שבמחסום ארז ובידיה אישור משרד הפנים, על מנת לקבל היתר שהייה חדש. החייל שטיפל בבקשתה סירב להנפיק לה היתר והורה לה להיכנס לרצועה. המוקד פנה ישירות למפקד משרד ישראלים לברר את פשר הסיור. המפקד מסר כי בשל הפער בין אישורי משרד הפנים שהתה ר"ע בישראל באופן לא חוקי ולכן לא ניתן להנפיק לה היתר. המפקד מסר כי בקשתה תועבר לטיפול וכי עליה להמתין במת"ק. ר"ע המתינה עד אשר בסוף היום החזיר לה החייל את מסמכיה והורה לה לשוב לירושלים ללא הסבר נוסף ומבלי שניתן לה היתר.

לאור זאת פנה המוקד לפרקליטות המדינה וביקש את התערבותה בהנפקת היתר עבור ר"ע. למרות תזכורות חוזרות ונשנות, לא הניבה התערבות הפרקליטות כל תוצאה וגם כיום, כתשעה חודשים לאחר שמשרד הפנים אישר את הארכת שהייתה של ר"ע בישראל, אין בידה היתר. מת"ק ארז הוא המת"ק היחיד שמסרב להעניק היתרי שהייה בישראל עקב פערי הזמנים הניכרים שבין אישור למשנהו ממשרד הפנים. (תיק 14587)

חושבות ארעית

מי שהספיק לעבור לשלב השני בהסדר המדורג לפני הקפאת הליך איחוד המשפחות, קיבל מעמד של תושב ארעי. המחזיקים במעמד זה זכאים להטבות סוציאליות כגון ביטוח בריאות וקבלת גמלאות מן המוסד לביטוח לאומי. בכל

שנה נדרשים המחזיקים במעמד זה לחדשו. בכל שנה עליהם לשוב ולהוכיח למשרד הפנים כי מרכז חייהם בירושלים ושוב נערכות בדיקות פליליות וביטחוניות בעניינם. גם כאן נוצרים פערי זמן ארוכים בין אשרת א/5 אחת למשניה. שוב נותרים בני הזוג הפלסטינים ללא מעמד חוקי בישראל וללא זכויות סוציאליות. כיום לא ניתן לשדרג מעמד זה למעמד של תושבות קבע. משרד הפנים מסרב בכל תוקף לחרוג מן הכלל ולהפעיל שיקול דעת גם במקרים בהם הנסיבות מחייבות זאת.

2001 לאוקטובר אותה שנה. כאשר ניגש ח"ג באוקטובר 2001 למשרד הפנים וביקש לשדרג את מעמדו לתושבות קבע, הסבירה לו הפקידה כי לא ניתן לעשות כן כיוון שטרם חלף די זמן וכי בפעם הבאה שיפנה למשרד הפנים, קרי בספטמבר 2002, יוכל לקבל תושבות קבע. ארבעה חודשים לפני אותו מועד, הקפאה ממשלת ישראל את הליך איחוד המשפחות.

בספטמבר 2002 פנה המוקד למשרד הפנים בדרישה להעניק לח"ג תושבות קבע, כפי שהובטח לו. תשובת המשרד הגיעה רק במאי 2003, כשמונה חודשים לאחר הגשת הבקשה. ח"ג שוב קיבל תושבות ארעית לשנה.

במאי 2004 הגיש המוקד בקשה נוספת למעמד תושב קבע בשמו של ח"ג ומשלא קיבל כל מענה לפנייתו משך ארבעה חודשים, עתר לבית המשפט לעניינים מינהליים. בנובמבר 2004, כחודשיים לאחר הגשת העתירה, התקבל אישור משרד הפנים לחידוש תושבותו הארעית פעם נוספת. משרד הפנים התעלם מן הבקשה להעניק לח"ג מעמד של תושב קבע.

בנובמבר 2004, עת שוב אושרה לח"ג תושבות לשנה בלבד, מלאו 30 שנה למגוריו בירושלים. מתוך שבע השנים שחלפו מאז אושרה בקשתו לאחמ"ש, בילה ח"ג תקופה מצטברת של למעלה משנתיים וחצי כשהוא בלתי חוקי, ללא מעמד, זאת בשל עיכובים בטיפול משרד הפנים בבקשתו. ללא מעמד לא זכאי ח"ג, הישיש בן ה-82, לביטוח בריאות ממלכתי או לקצבת זקנה.

בעתירתו הצביע המוקד על כך שישראל טוענת כי ביטול הליך איחוד המשפחות נובע מצרכים ביטחוניים אולם קשה להבין איזה סיכון ביטחוני נשקף מהענקת מעמד קבע לישיש בגילו של ח"ג. משרד הפנים נותר איתן בסירובו להעניק לח"ג מעמד קבע, אך

 ח"ג, יליד 1922, נישא ב-1974 לו"ג, תושבת ירושלים. בני הזוג קבעו את מגוריהם בעיר. את בקשתם לאיחוד משפחות הגישו רק כעבור 20 שנים, שכן עד אז, לא אפשרה ישראל לנשים להגיש בקשת אחמ"ש עבור בעליהן. בקשת בני הזוג אושרה רק ב-1997, בעקבות עתירה לבג"ץ שהגיש המוקד. במסגרת העתירה נקבע כי ח"ג יקבל מעמד של תושב ארעי לתקופה של חמש שנים ושלושה חודשים. במהלך תקופה זו יידרש ח"ג לחדש את מעמדו הארעי אחת לשנה. בסיומה, בכפוף לבדיקות הרגילות, ישודרג מעמדו למעמד של תושב קבע. על פי הסדר זה, אמור היה מעמדו של ח"ג להשתדרג לתושבות קבע בפברואר 2002.

לו היה משרד הפנים עומד בלוח הזמנים שנקבע בהסדר, היה ח"ג יכול לשדרג את מעמדו לתושבות קבע עוד בפברואר 2002, לפני הקפאת נושא איחוד המשפחות. אולם, בכל פעם שהגיש בקשה לחידוש המעמד התמהמה משרד הפנים במתן התשובה, משך תקופות שנעו בין שבעה לתשעה חודשים. לתקופות אלה נוספו עיכובים שנבעו מחוסר יכולתו של ח"ג להגיש בקשה לחידוש המעמד בזמן, בשל אי נגישותו של משרד הפנים ומדיניות משתנה בכל הנוגע לקביעת תורים במשרד. בשל עיכובים אלה, חידוש המעמד הארעי האחרון נדחה מפברואר

בעקבות עתירת המוקד הסכים להעניק לו מעמד תושב ארעי לשנתיים, במקום לשנה אחת בלבד. (תיק 7272)

גיל 35 יוכלו להגיש עבור בני זוגם בקשה לאחמ"ש. באם יאושרו בקשות אלו, הליך שכאמור אורך במוצק חמש שנים, יוכלו בני הזוג לקבל היתרי שהייה בישראל. גם "הקלה" זו נדחתה על ידי מליאת הכנסת. החוק הוחזר לועדת הפנים ואיכות הסביבה לדייונים נוספים והכנסת האריכה את תוקפו של חוק האזרחות, כפי שנחקק ב-2003, לשלושה חודשים נוספים. החוק בתוקף, נכון לעכשיו, עד אוגוסט 2005.

במאי 2005, הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק מתוקנת. בעיתונות הוגדרו התיקונים כהקלות, אולם ההקלות שהוצעו היו בבחינת לעג לרש. אחד התיקונים קבע כי תושבים ואזרחים הנשואים לנשים מעל גיל 25 או לגברים מעל

רישום ילדים

תושב ישראל המעוניין להסדיר את מעמד ילדו, נדרש לגשת למשרד הפנים ולרשום את ילדו במרשם האוכלוסין הישראלי. במקרה של תושבי ירושלים המזרחית, עלול התהליך להיות ארוך וסבוך. אם ההורים ניגשים לרישום הילד בטרם מלאה לו שנה, מתבצע הרישום, בדרך כלל, במהירות, ומבלי שהם נדרשים להוכיח כי מרכז חייהם בישראל. אם, מסיבה כלשהי, ההורים לא רשמו את ילדם לפני שמלאה לו שנה, הם נדרשים להציג מסמכים רבים ותצהירים חתומים על ידי עורכי דין, על מנת להוכיח שמרכז חייהם בירושלים. טיפול משרד הפנים בבקשות הללו אורך חודשים ארוכים ולעיתים קרובות אף למעלה משנה. במהלך תקופה זו נותרים הילדים מחוסרי מעמד. אם בתום הטיפול לא השתכנעו פקידי משרד הפנים כי מרכז חי המשפחה בירושלים, הם מסרבים לרשום את הילדים במרשם האוכלוסין הישראלי.

על פי החוק הישראלי, ילד שנולד בישראל להורים שלהם מעמד של תושבי קבע במדינה, זכאי לקבל את מעמדם. אם רק אחד ההורים תושב והשני מחוסר מעמד במדינה, זכאי הילד לקבל את מעמדו של ההורה התושב. בעבר קבע החוק כי הילד יקבל מעמד של תושב רק במקרה שהאב הוא התושב. החוק הישראלי אינו מסדיר את מעמדם של ילדים שנולדו לתושבי ישראל מחוץ לגבולותיה. למצב חוקי זה השפעה ישירה על רישומם של ילדיהם של תושבי ירושלים המזרחית. לאורך השנים נקט משרד הפנים במדיניות הפכפכה בכל הנוגע לרישומם של ילדים תושבי ירושלים המזרחית. המשרד ניצל כל פרצה על מנת למנוע רישום ילדים פלסטינים במרשם האוכלוסין הישראלי ושינה את נהליו חדשות לבקרים מבלי להתרעע על השינויים מראש ומבלי לפרסמם. המוקד למד על שינויי המדיניות רק מתוך תשובותיו של משרד הפנים לפניית המוקד בעניין המקרים שבטיפולו.

רישום הילדים הופך לכמעט בלתי אפשרי כאשר מדובר בילדים שנולדו מחוץ למדינה. כאמור, החוק הישראלי אינו מסדיר את רישומם של ילדים אלה והוא נתון לנהלים, המשתנים תדיר, שקובע משרד הפנים. בשנת 2001 הבחין המוקד

כיום עומדת מדיניותו של משרד הפנים בסימן פגיעה בילדיהם של תושבי ירושלים המזרחית שנולדו מחוץ לישראל, אם כי המשרד מקשה גם על רישומם של ילדים שנולדו בתוך תחומי המדינה.

כי משרד הפנים החל להבחין בין ילדים שנולדו בתוך ישראל לבין ילדים שנולדו מחוצה לה (ניסיונות לעשות כן נעשו בעבר וזנחו בעקבות מאבקים משפטיים). תחילה הטיל המשרד אגרה על רישום ילדיהם של תושבי מזרח העיר שנולדו מחוץ לישראל. לאחר מכן הודיע כי במקום לקבל מעמד של תושבי קבע, יקבלו הילדים הללו מעמד של תושב ארעי לשנתיים. במאי 2002, עוד בטרם נודעו השלכותיה של מדיניות זו, נכנסה לתוקפה החלטת הממשלה על הקפאת הליך איחוד המשפחות, ועמה גם פרשנות חדשה ושערורייתית של משרד הפנים להליך רישום הילדים.

רישום ילדים לאחר הקפאת אחמ"ש

לאחר החלטת הממשלה על ההקפאה החל משרד הפנים לסרב לבקשות המוקד לרישום ילדים שנולדו בשטחים, וש אחד מהוריהם תושב ירושלים, בתואנה שרישום כזה מהווה הליך איחוד משפחות ושעקב החלטת הממשלה, לא ניתן לטפל בבקשות מן הסוג הזה. משרד הפנים מחיל מדיניות זו גם על ילדים שנולדו בתוך תחומי ישראל, אך נרשמו במרשם האוכלוסין בשטחים.

כאשר עוגנה החלטת הממשלה בחוק האזרחות באוגוסט 2003, נקבע סייג על פיו ניתן להעניק רישיון לשיבה בישראל או היתר לשהייה בה על מנת שלא להפריד בין ילדים עד גיל 12 להוריהם השוהים בישראל כחוק. הסייג הותיר סימני שאלה רבים: כיצד תוסדר שהייתם של אותם ילדים בתחומי ישראל - האם יינתן להם מעמד תושבות או היתרים ארעיים? האם ילדים שהגיעו לגיל 12 ייאלצו להיפרד מהוריהם ולעזוב את בתיהם? האם יחול עליהם ההסדר המדורג?

עוד בטרם נודעו התשובות לשאלות הללו, עתר המוקד לבג"ץ כנגד החלטתו של חוק האזרחות על ילדים.¹¹³ בית המשפט איחד את הדיון בעתירה זו עם הדיון בעתירות

אחרות שהוגשו נגד חוק האזרחות וטרם מסר את הכרעתו בעניינם. בינתיים, כדי למנוע הפרדת ילדים מהוריהם, הנחה המוקד את פוניו להגיש בקשות לאיחוד משפחות עבור ילדיהם, זאת על אף התנגדותו העקרונית להחלת החוק על ילדים ולהפיכת הליך רישומם להליך איחוד משפחות.

התשובות לשאלות שהעלה החוק לגבי מעמד הילדים החלו להגיע באמצע 2004. ביוני אותה שנה, במסגרת עתירה מינהלית שהגיש המוקד בעניינו של ילד שאביו תושב ירושלים ואמו תושבת ירדן, הצהיר משרד הפנים על מדיניותו, ולפיה רישום ילדים שנולדו בחו"ל להורים תושבי ישראל יתבצע במסגרת הליך איחוד משפחות מדורג. ההליך יהיה שונה מזה שהונהג עבור בני זוג והילדים יקבלו מעמד של תושב ארעי מיד לאחר אישור הבקשה. מעמד זה יהיה תקף לשנתיים ברציפות ובסופן, בכפוף לבדיקת מרכז חיים ובהיעדר מניעה ביטחונית, יקבלו הילדים מעמד של תושב קבע.¹¹⁴ להצהרה זו של משרד הפנים ניתן תוקף של פסק דין באוקטובר 2004.¹¹⁵

בזמן שחלף מההצהרה ועד לעיגונה בפסק דין, התברר כי משרד הפנים אינו מתכוון להחיל מדיניות זו על ילדים שנולדו או נרשמו בגדה המערבית וברצועת עזה. בספטמבר 2004 התקבלה במשרדי המוקד התשובה הראשונה לבקשת "אחמ"ש" של ילדים. משרד הפנים הודיע כי הבקשה אושרה וכי שהותם של הילדים בתחומי ישראל תוסדר לתקופה של שנה באמצעות היתרי מת"ק. פקידי המשרד הודיעו ללקוחת המוקד כי כל עוד עומד חוק האזרחות בתוקפו, לא יירשמו ילדיה במרשם האוכלוסין ולא יקבלו מעמד בישראל. המוקד פנה למנהל הלשכה למינהל אוכלוסין בבקשה

¹¹³ בג"ץ 10650/03, אבו גוילה נ' שר הפנים.

¹¹⁴ בקשה מוסכמת למתן תוקף של פסק דין, עתי"מ 402/03.

גי'דה נ' שר הפנים, 6.6.04.

¹¹⁵ פס"ד, עתי"מ 402/03, גי'דה נ' שר הפנים, ניתן ב-24.10.04.

בעיר. בדצמבר 2003 פנה המוקד למשרד הפנים בבקשה לרישום הילדים על פי נהליו החדשים, אף כי בעת הפנייה לא היה ידוע מהם אותם נהלים. בפנייתו דרש המוקד כי יוענק מעמד גם לשתי הבנות הגדולות של המשפחה, על אף שעברו את גיל 12, על מנת שלא לפצל את מעמדם של ילדי המשפחה.

בטרם נענתה הבקשה נולדה לבני הזוג בת נוספת. התינוקת, שנולדה בירושלים, נרשמה במרשם האוכלוסין וקיבלה מעמד של תושבת קבע. בספטמבר 2004 ניגשה ח"ג למשרד הפנים וקיבלה הפניות לקבלת היתרי מת"ק עבור חמשת ילדיה הצעירים יותר, בהם גם שני פעוטות בני ארבע וחמש. כאשר שאלה על שתי בנותיה הגדולות, אמרה לה הפקידה לפנות לבית המשפט. ח"ג אכן עתרה לבית המשפט באמצעות המוקד. בעקבות העתירה הודיע משרד הפנים כי לחמשת הילדים הקטנים יינתן מעמד של תושב ארעי, אך עמד בסירובו להעניק לבנות הגדולות מעמד, זאת משום שעברו את גיל 12. המוקד חזר והבהיר למשרד הפנים שרישומה של הבת הגדולה במרשם האוכלוסין במעמד תושבת קבע נדרש על פי חוק, שכן נולדה בירושלים וכי רישומה של אחותה הצעירה יותר נדרש מטעמים הומניטריים, שכן כל משפחתה מתגוררת בעיר וכל שבעת אחיה מחזיקים או זכאים להחזיק במעמד של תושב. נכון למאי 2005 טרם נענתה דרישת המוקד להסדיר את מעמדם של שתי הבנות הגדולות.

(תיק 27781)

ב-1984 נישאה ע"מ, תושבת ירושלים, לתושב חברון ועברה להתגורר עמו בעיר הולדתו. בתם הבכורה של בני הזוג נולדה בירושלים ואילו ארבעת ילדיהם הנוספים נולדו בחברון. חמשת הילדים נרשמו במרשם האוכלוסין של הגדה.

ב-1997 נפטר אבי המשפחה וכעבור שנתיים שבה ע"מ לירושלים עם ילדיה. באוקטובר

לקבל הבהרות לגבי הצהרה זו והאחרון טען כי קיים נוהל בנושא והבטיח לפרסמו בקרוב. הנוהל לא פורסם מעולם, ובנובמבר 2004 עתר המוקד לבית המשפט לעניינים מינהליים בדרישה לבטל את המדיניות ולהעניק לילדים הללו [שנולדו בשטחים], לכל הפחות, מעמד של תושב ארעי לשנתיים, בדומה לנוהל הקיים לגבי ילדי תושבים שנולדו בחו"ל. מאז הגיש המוקד שש עתירות נוספות בתיקים בהם התקבלה הפניה לקבלת היתרי מת"ק עבור ילדים.

במרץ 2005, בעקבות העתירות, הודיע משרד הפנים כי הנהלים שונו וכי ילדי זוגות מעורבים (תושב/ת מזרח ירושלים הנשוי/אה לתושב/ת הגדה או עזה) שגילם נמוך מ-12 שנים והם רשומים במרשם האוכלוסין הפלסטיני, יקבלו מעמד תושב ארעי למשך שנתיים אשר בסופו יהיו זכאים, בכפוף לבדיקת מרכז חיים ולאי מניעה ביטחונית, לתושבות קבע, ואף העביר לידי המוקד מסמך בו מפורט הנוהל החדש. לעומת זאת, הוסיף משרד הפנים לסרב בכל תוקף להסדרת מעמדם או שהייתם של ילדים שגילם למעלה מ-12, זאת גם כאשר כל שאר אחיהם קיבלו מעמד או כאשר נסיבות הומניטריות אחרות מחייבות זאת.

ח"ג, תושבת ירושלים, נישאה ב-1988 לט"ג, תושב בית צחור שבנפת בית לחם. עד 2002 נולדו לבני הזוג שבעה ילדים ובני המשפחה חילקו את חייהם בין בית הוריו של ט"ג, שם התגוררו, לבין ירושלים, שם עבד ט"ג למחייתו, שם נולדה בתם הבכורה של בני הזוג ושם שהו תקופות ארוכות בבית הוריה של ח"ג. שבעת הילדים נרשמו במרשם האוכלוסין בגדה.

ב-2002 עברה המשפחה להתגורר דרך קבע בירושלים וכעבור כשנה פנו בני הזוג למוקד להגנת הפרט בבקשה שיסייע להם לרשום את ילדיהם במרשם האוכלוסין

2004 הגישה, באמצעות המוקד להגנת הפרט, בקשה לרישום חמשת הילדים במרשם האוכלוסין. בעת הפנייה למשרד הפנים היו ילדיה של ע"מ בני 7, 11, 13, 16 ו-17. בפנייה למשרד הפנים הדגיש המוקד כי רישומה של הבת הבכורה כתושבת קבע מחויב על פי חוק שכן היא נולדה בירושלים. המוקד הדגיש כי יש לאשר את הבקשה גם עבור ילדיה של ע"מ אשר נולדו ונרשמו בשטחים ועברו את גיל 12, בשל היותם יתומים מאב. סירוב לרשום אותם יגרור הפרדה מהורתם היחידה. בפברואר 2005 התקבלה תשובת משרד

הפנים - ניתן להגיש בקשה לקבלת מעמד רק עבור שני הילדים הקטנים שטרם עברו את גיל 12. המוקד שב ופנה למשרד הפנים בהדגישו כי יש לאפשר לילדים שעברו את גיל הסף שנקבע בחוק לקבל מעמד מטעמים הומניטריים וכי הבת הגדולה זכאית למעמד של תושב קבע בלאו הכי, כיוון שנולדה בישראל.

בקשתה של ע"מ לקבלת מעמד עבור ילדיה הקטנים נמצאת כעת בטיפול משרד הפנים. פניותיו של המוקד להסדרת מעמדם של שאר ילדיה טרם נענו. (תיק 25704)